

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
БАХМАТ Наталії Валеріївни на дисертаційну роботу **БЕЙ Ірини Юріївни**
«ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ
ДО ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі
спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»

З метою обґрунтування актуальності І.Ю. Бей було визначено концептуальні положення означеної у роботі проблеми, проаналізовано умови підготовки фахівців для роботи з учнями на уроках іноземних мов та окреслено шляхи впровадження в освітній процес засобів реалізації інноваційного навчання школярів. У результаті було виявлено, що назрілі питання цієї важливої проблеми все ще залишаються невирішеними, серед них – реалізація проектного навчання в майбутній професійній діяльності майбутнього вчителя іноземних мов. Відповідно, наукове обґрунтування особливостей процесу підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності обумовило уточнення та конкретизацію сутності базових понять у контексті наукового пошуку (теоретичний аспект дослідження), а також визначення шляхів такої підготовки в закладах вищої освіти (практичний аспект порушеної проблеми).

Дисертантка показує, що суспільство реалізує замовлення на успішного вмотивованого вчителя, який має власну відповідальну позицію у професійній діяльності та впроваджує у життя ідеї Нової української школи. У цих та інших нормативно-правових актах акцентується увага на необхідності підготовки вчителя як високопрофесійного фахівця, який зорієнтований на розвиток особистості дитини, спроможний захистити її інтереси, розвивати її індивідуальність. Здійснений здобувачкою теоретичний аналіз науково-педагогічних праць з проблеми підготовка майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти засвідчив необхідність ефективної підготовки майбутніх фахівців до інноваційної діяльності в закладах загальної середньої освіти в умовах інтегрування України в європейський освітній простір.

Зазначене дозволяє зробити висновок про актуальність обраної теми дисертаційного дослідження І.Ю. Бей.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (279 позицій, із них 31 – іноземними мовами) та 17 додатків на 48 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить

266 сторінки, основний зміст дисертації викладено на 189 сторінках. Робота містить 7 таблиць і 11 рисунків

У **вступі** авторкою обґрунтовано актуальність вибору теми дослідження, означено вимоги до майбутніх учителів іноземних мов і показано зв'язок дисертації з відповідними науковими програмами та темами. Також визначено мету і завдання, сформульовано об'єкт і предмет наукового дослідження; схарактеризовано застосовані методи.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що І.Ю. Бей уперше було:

- *уточнено* сутність ключових понять дослідження: «професійна підготовка», «проектна діяльність», «проектне навчання», «проектна компетентність», «підготовка майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти», «готовність майбутніх педагогів до проектного навчання іноземних мов»;

- *конкретизовано* зміст компонентів готовності до реалізації проектного навчання у професійній діяльності майбутніх учителів (*мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний*), критеріїв (*мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний*) та визначено їх показники за чотирма рівнями: конструктивним (*високим*), продуктивним (*достатнім*), репродуктивним (*задовільним*) і рецептивним (*низьким*);

- *теоретично обґрунтовано та запропоновано* структурно-функціональну модель підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності в майбутній професійній роботі, яка відображає взаємозв'язки між метою, науковими підходами, принципами, педагогічними умовами, критеріями, компонентами, показниками та рівнями готовності студентів до провадження означеного виду діяльності в освітній процес закладів загальної середньої освіти, що підтверджено результатами проведеного експериментального дослідження;

- *виокремлено* сукупність педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців до реалізації проектного навчання в професійній діяльності вчителя іноземної мови.

Подальшого розвитку набули зміст, форми і методи професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектного навчання на уроках іноземних мов у закладах загальної середньої освіти.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у впровадженні в освітній процес вищої школи структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності, що передбачає:

– формування готовності студентів до її реалізації в закладах загальної середньої освіти через розвиток їхньої позитивної мотивації до впровадження методів проектування;

– здійснення інтеграції компонентів освітнього процесу ЗВО;

– організацію спілкування викладача та студентів на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії та критичної рефлексії власної педагогічної діяльності;

– створення навчально-методичних матеріалів із вправами, дидактичними іграми, завданнями для самостійної роботи студентів, відображених у навчально-методичному посібнику «Проектне навчання у вищій школі: міждисциплінарний підхід (на прикладі підготовки майбутніх учителів іноземних мов)» для бакалаврів з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка напряму підготовки 014 «Середня освіта» (мова і література англійська, німецька, французька), 035 «Філологія».

У першому розділі **«Підготовка майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти як проблема педагогічної науки і практики»**, обґрунтовуючи рівень наукової дослідженості проблеми практичної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у наукових дослідженнях, дисертантка виокремлює науково-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти; з'ясовує сутність проектної діяльності як педагогічного феномена, виокремлюючи концептуальні положення, ціннісні характеристики, принципи реалізації проектної діяльності.

У цьому розділі також досить глибоко описано результати ретроспективного аналізу означеної проблеми в зарубіжній педагогіці. З метою вивчення стану проблеми в практиці роботи ЗВО України досліджено навчальні плани та робочі програми таких дисциплін, як «Педагогіка», «Методика викладання іноземної мови», «Практичний курс усного та писемного мовлення» («Практика усного та писемного мовлення»), «Педагогічна практика». Відповідно сформульовано висновок про те, що вони: містять значні дослідницькі й творчі проблеми, які ґрунтуються на інтегрованих знаннях, науковому пошуці щодо їхнього розв'язання; надають можливість для самостійного проектного навчання студентів; дозволяють структурувати змістову частину навчального проекту (із визначенням результатів кожного етапу); уможливлюють застосування дослідницьких методів, а саме: «мозкова атака», «круглий стіл», статистичні методи, творчі звіти тощо; перспективні для матеріальної презентації результатів виконаних

проектів із певним оформленням у вигляді відеофільму, стінгазети, альбому, презентації, комп'ютерної газети, альманаху, Web-сторінки тощо.

Зміст розділу відображено у 12-ти публікаціях авторки.

У другому розділі **«Моделювання процесу підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти»** дисертантка на основі узагальнення результатів наукового пошуку та вивчення стану готовності майбутніх учителів до проектного навчання в професійній діяльності, виокремлює компоненти, критерії, показники та рівні готовності студентів до проектного навчання. Грунтуючись на результатах дослідження першоджерел з порушеної проблеми, спостереження за практикою викладання фахових дисциплін І.Ю. Бей було розроблено стратегію дисертаційної роботи, що передбачала поетапне формування професійної готовності майбутніх бакалаврів до впровадження проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти на основі інтегрування таких компонентів, як: теоретичний, практичний та дослідницький, що які детально описує в роботі на стор. 95.

Важливим аспектом дисертаційної роботи І.Ю. Бей є, за нашим баченням, діагностування готовності майбутніх учителів до проектного навчання, що окреслюється констатувальним етапом експерименту (стор. 106-121), який дозволив з'ясувати рівень готовності майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти.

Результати, які отримано та описані авторкою, було покладено в основу розроблення структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти (стор. 121-137). Упровадження означеної моделі передбачало реалізацію мети: сформувати здатність майбутніх учителів іноземних мов здійснювати проектну діяльність в закладах загальної середньої освіти. Задля досягнення означеної мети авторка поставила за необхідне розв'язання наступних завдань: *освітніх*: оволодіння студентами теорією, методикою і технологіями проектного навчання; формування експериментальних, дослідницьких та практичних умінь впровадження проектної діяльності на уроках іноземних мов у майбутній професійній діяльності; *розвивальних*: розвиток інтелектуальної культури, індивідуального стилю, рефлексії, педагогічної майстерності; формування творчого потенціалу особистості, критичного мислення; розвиток умінь працювати в команді; *виховних*: формування особистісної зрілості, професійного спрямування; виховання готовності до співпраці, паритетного діалогу, толерантності, самостійності, активної життєвої позиції.

На основі врахування наукових засад проектної діяльності, висновків та рекомендацій, зроблених у процесі ретроспективного аналізу проектного навчання в зарубіжній педагогіці; узагальнень з дослідження стану проблеми в практиці роботи ЗВО України; визначення реального рівня сформованості у майбутніх учителів іноземних мов готовності до проектної діяльності дистрантка виокремлює педагогічні умови підготовки студентів до впровадження означеної діяльності в закладах загальної середньої освіти:

1) формування позитивної мотивації студентів до проектної діяльності у майбутній професійній роботі вчителя іноземної мови;

2) забезпечення інтеграції психолого-педагогічної та іншомовної складової процесу підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектного навчання учнів;

3) організація взаємодії суб'єктів освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців для закладів загальної середньої освіти на основі паритетного діалогу;

4) формування в студентів навичок педагогічної рефлексії щодо використання проектного навчання у власній педагогічній діяльності.

Зміст розділу 2 відображено у 12-ти публікаціях І.Ю. Бей.

У третьому розділі **«Експериментальна перевірка ефективності структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти»** описано організацію, методику проведення формувального етапу педагогічного експерименту та аналіз результатів експериментального дослідження.

Формувальний етап педагогічного експерименту полягав у впровадженні в освітній процес вищої школи розробленої структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів до проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти. На основі забезпечення взаємозв'язку всіх напрямів підготовки студентів (теоретичної, практичної, дослідницької) на цьому етапі експериментального дослідження авторкою було поставлено такі завдання: сформувати потребу студентів у поглибленні знань щодо впровадження проектного навчання в майбутній діяльності вчителя іноземних мов; розвинути інтерес до реалізації ідей педагогічної інноватики в майбутній професійній діяльності; виробити позитивну мотивацію до досягнення педагогічних цілей; забезпечити сформованість когнітивного компонента готовності майбутніх учителів до реалізації проектного навчання в закладах загальної середньої освіти; зреалізувати розвиток у майбутніх бакалаврів здатності до формування в учнів гностичних, проектувальних, конструктивних, організаційних, комунікативних умінь; заохотити студентів до самоосвіти та самовдосконалення

щодо впровадження методу проектів тощо. З метою реалізації поставленої мети було здійснено відбір експериментальних (ЕК) та контрольних (КГ) груп студентів. Робота проводилася з урахуванням наступних умов: а) групи студентів були дібрані на основі врахування приблизно однакових показників сформованості кожного компонента їхньої готовності до впровадження проектного навчання у професійну діяльність; б) під час визначення експериментальних та контрольних груп було враховано кількісний склад студентів факультетів іноземних мов у різних ЗВО.

Формувальний етап експериментального дослідження здійснювався із залученням таких навчальних дисциплін підготовки майбутніх бакалаврів як: «Педагогіка», «Методика викладання іноземної мови», «Практичний курс усного та писемного мовлення» (у деяких ЗВО – «Основна іноземна мова», «Практика усного і писемного мовлення»), «Педагогічна практика».

Під час проведення цього етапу експерименту було враховано те, що іншомовні дисципліни вивчаються студентами, що здобувають освіту з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, напряму підготовки 014 – «Середня освіта», 035 «Філологія» паралельно в часі, що створювало взаємодоповнювальне середовище для формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до застосування проектного навчання у професійній діяльності.

Результати, отримані в процесі експериментальної перевірки визначених педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до проектного діяльності, свідчать про їх ефективність та доцільність упровадження в освітній процес закладів вищої освіти України.

Вірогідність і достовірність результатів експериментального дослідження перевірено за допомогою застосування методів математичної статистики, які використовуються у професійній педагогіці шляхом порівняння дисперсій для вхідного та підсумкового контролю в КГ та ЕГ для визначення критерію Фішера.

Зміст третього розділу дисертації відображено у 4-х публікаціях дисертантки.

Достовірність та обґрунтованість теоретичних положень і висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується системністю та логічністю викладення авторкою змісту наукової роботи.

Аналіз дисертаційної роботи І.Ю. Бей дозволяє дійти висновку, що дисертантка на достатньому рівні володіє методами науково-порівняльного та системного аналізу, організації та проведення наукового дослідження, узагальнення й аналізу отриманих результатів. Ідеї і висновки, що становлять суть дисертації, сформульовано нею самостійно.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено в 27 одноосібних друкованих працях, із яких: 8 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у вітчизняному міжвузівському збірнику наукових праць (індексується у міжнародних наукометричних базах даних), 3 статті в зарубіжних періодичних виданнях (індексуються у міжнародних наукометричних базах даних), 14 праць у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 навчально-методичний посібник. Кількість та повнота висвітлення положень дисертаційного дослідження у наукових публікаціях І.Ю. Бей за темою дисертації відповідає чинним вимогам.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації. Авторкою застосовано посилання на його наукові публікації, публікації інших авторів, нормативні документи та інші джерела. У дисертаційній роботі відсутні порушення академічної доброчесності.

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу І.Ю. Бей, необхідно висловити деякі **критичні судження**:

1. Авторка вказує, що практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у впровадженні в освітній процес вищої школи структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності, однак, за нашим баченням, авторка, щонайперше, повинна зазначити не можливе впровадження, а реальну практичну цінність, яка, на нашу думку, полягає у розробленні навчально-методичного посібника «Проектне навчання у вищій школі: міждисциплінарний підхід (на прикладі підготовки майбутніх учителів іноземних мов)», який пропонується до реального використання у ЗВО.

2. У списку праць показано, що статті у закордонних наукових виданнях опубліковано з назвами українською мовою («Формування готовності майбутніх учителів іноземної мови до проектної діяльності: теоретичний аспект», «Формування проектних умінь студентів засобами інноваційного навчання», «Методичні основи підготовки майбутніх педагогів до застосування проектного навчання на уроках іноземної мови») – бачиться, що такі роботи, якщо вони передбачають оприлюднення на широкий зарубіжний загал, мають бути надані англійською чи іншою іноземною мовою.

3. Деякі твердження, як от: «Особистісний підхід до означеної проблеми дає підстави науковцям тлумачити його як прояв індивідуальних якостей особистості в їхній єдності. Вони, на їхню думку, зумовлені характером діяльності, причому в структурі готовності науковці виділяють взаємопов'язані компоненти і трактують її як особистісне утворення,

інтегративну стійку характеристику, що сприяє успішній діяльності» (стор. 32) та, наприклад: «Відповідно, виникає потреба визначення понятійного кола компетентнісного підходу, адже у наукових дискусіях останніх років словосполучення «готовність до діяльності» розкривається через такі поняття як «компетентність» і «компетенція», які тлумачаться неоднозначно, а деколи навіть вважаються взаємозамінними» (стор. 33), потребують наукового обґрунтування.

4. Так само потребує обґрунтування висновки до п.1.1 «Представлене дослідження основних напрямів підготовки студентів до проектного навчання свідчить про необхідність створення науково обґрунтованої моделі формування проектної компетентності майбутніх учителів іноземних мов як їхньої інтегративної професійно-методичної особистісної якості». Чому «моделі», а не, наприклад: методики, системи чи інш.? У той же час надалі розглядається питання моделювання процесу підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти (Розділ 2).

5. Огляд джерельної бази, на яку опирається авторка складає 279 позицій, з яких виявлено 44 роботи, авторство яких належить громадянам Росії – рекомендовано уникнути цього, тим більше, що у роботі І.Ю. Бей наскрізно опирається на наукові досягнення співвітчизників і науковців інших країн.

6. Робота виграла б, якби дослідниця до практичного значення включила цифровий інструментарій підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти – наразі, і не тільки, є нагальна потреба.

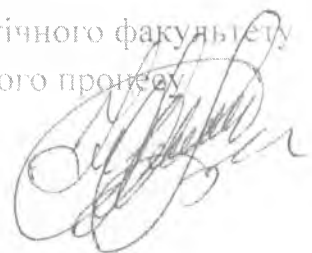
Проте, слід зазначити, що означені зауваження і побажання стосуються складних і дискусійних питань, які не впливають на загальний високий науковий рівень дисертації та не піддають сумніву основні наукові результати, отримані дисертанткою.

Аналіз дисертаційної роботи, опублікованих праць дисертантки дає підстави зробити загальний висновок, що дисертаційне дослідження Бей Ірини Юріївни **«Підготовка майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти»**, подане на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», є завершеним, цілісним, самостійним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

За актуальністю обраної теми, науковою новизною і практичним значенням отриманих результатів робота Бей Ірини Юріївни відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а здобувачка – Бей Ірині Юріївні – заслуговує присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)».

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методик
початкової освіти, заступник декана педагогічного факультету
з наукової роботи та інформатизації освітнього процесу
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Н.В. Бахмат

